

8. Соціально-психологічні чинники розуміння та інтерпретації особистого досвіду: монографія / Н. В. Чепелева, Т. М. Титаренко, М. Л. Смольсон, В. В. Андрієвська, О. О. Зарецька, А. А. Васильченко; під ред. Н. В. Чепелевої. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 255 с.
9. Филонов Г. Н. Ценностные смыслы понимания / Г. Н. Филонов // Педагогика. – 2012. – № 10. – С. 11–16.
10. Rickert H. Philosophischen Hermeneutik. – Frankfurt am Main, 1979. – S. 216.

УДК 378.032

М. В. БЕЗУГЛА

ХУДОЖНЯ ОСВІЧЕНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ДУХОВНО-КУЛЬТУРНОЇ ЦІННОСТІ ОСВІТИ

Стаття присвячена дослідженню художньої освіченості як компоненти духовно-культурної цінності освіти. Особлива увага приділяється визначенню сутності художньої освіченості та її ролі у формуванні духовно-культурної освіченої особистості сучасного студента. Обґрунтовується ефективність викладання спецкурсу «Освічена особистість» у процесі підготовки майбутніх педагогів.

Ключові слова: духовно-культурна цінність освіти, художня освіченість, творчість, емоційність, пізнавальна парадигма, культурно творча парадигма.

М. В. БЕЗУГЛАЯ

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ОБРАЗОВАННОСТЬ КАК КОМПОНЕНТ ДУХОВНО-КУЛЬТУРНОЙ ЦЕННОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ

Статья посвящена исследованию художественной образованности как компонента духовно-культурной ценности образования. Особое внимание уделяется определению сущности художественной образованности и ее роли в формировании духовно-культурной образованной личности современного студента. Обосновывается эффективность преподавания спецкурса «Образованная личность» в процессе подготовки будущих педагогов.

Ключевые слова: духовно-культурная ценность образования, художественная образованность, творчество, эмоциональность, познавательная парадигма, культурно творческая парадигма.

M. V. BEZUGLA

ARTISTIC ERUDITION AS COMPONENT OF SPIRITUAL AND CULTURAL VALUE OF EDUCATION

The article is devoted to the research of artistic erudition as component of spiritual and cultural value of education. Special attention is paid to the defining the essence of artistic erudition and its role in the process of spiritual and cultural well-educated personality of the modern student development, proving the effectiveness of teaching course "educated person" in the process of preparation of future teachers.

Key words: spiritual and cultural value of education, artistic erudition, creation, emotionality, cognitive paradigm, culture creative paradigm.

У сучасному світі, що постійно змінюється, студентам надзвичайно складно знайти гідне місце в житті. Здавалося б, у цьому їм має надати істотну допомогу освіта, але нині наявність диплома про вищу освіту не гарантує благополуччя в майбутньому. І на те є чимало вагомих причин. У ХХІ ст. у вищій школі акцент робиться на підготовці вузькоспеціалізованих фахівців, на розвитку у студентів переважно пізнавальних навичок, а духовно-культурній, емоційній, культуротворчій складовим освіти, які, по суті, характеризують її цінність, не приділяється належної уваги. Щодо цього

А. Дамасіо зазначає: «Така увага розвитку пізнавальних навичок на шкоду емоційним є однією з причин падіння моралі в сучасному суспільстві... Здорова моральність, яка є міцною основою життя громадян, вимагає емоційної участі» [3, с. 5]. Крім того, вилучення емоційної складової з освітньо-виховного процесу призводить до розвитку у студентів раціоналістичного світогляду і позбавляє їх можливості розкрити повною мірою свій творчий потенціал, проявити себе як ініціативну, самостійну, духовно-культурну, критично мислячу, творчу особистість, котра характеризується свободою думок і дій, прагне до подальшого самовдосконалення, здатна до прийняття нестандартних рішень і відкрита до сприйняття усього різноманіття проявів культури загалом та духовної культури зокрема. На думку вченого, художня освіта є тією головною сполучною ланкою між пізнавальними та емоційними факторами розвитку суспільства, саме вона може їх врівноважити шляхом сприяння емоційному розвитку студентської молоді [3, с. 5]. Таким чином, у сучасних умовах надзвичайної актуальності набуває проблема формування у студентської молоді художньої освіченості як значущого компонента духовно-культурної цінності освіти.

Проблема цінності освіти, духовного і духовно-культурного розвитку особистості відображена в роботах філософів і педагогів (В. Андрущенко, С. Анісімов, Р. Барроу, М. Бердяєв, Р. Вудс, І. Зязюн, І. Ільїн, В. Кремень, Л. Хей та ін.), психологів (Б. Ананьєв, І. Бех, Л. Виготський, С. Рубінштейн та ін.), педагогів (Г. Ващенко, Д. Венцель, С. Гончаренко, В. Молодиченко, О. Нікіфоров, С. Русова, С. Третяк та ін.). Деякі сучасні вчені (Е. Вагнер, А. Дамасіо, Є. Зеленов, К. Робінсон, П. Шафер, Г. Шевченко та ін.) вказують на необхідність заміни пізнавальної парадигми на культуротворчу, надання належної уваги емоційній складовій процесу отримання освіти у вузі, значущість художньої освіченості як важливого компонента духовно-культурної цінності освіти.

Мета статті – охарактеризувати художню освіченість як компонент духовно-культурної цінності освіти, обґрунтувати необхідність впровадження елементів творчості та емоційності у навчання студентської молоді.

У ХХІ ст. вчені відзначають зростаючу потребу в заміні пізнавальної парадигми навчально-виховного процесу на культуротворчу, особливо вказують на важливість розвитку у студентів емоційних навичок. Це зумовлено бажанням громадськості вийти з тривалої духовно-культурної кризи, прагненням до благополуччя і стабільності, втілення в життя яких залежить переважно не від ступеня освіченості суспільства, а від того, який характер і тип культури складається в ньому. Отже, перед вищою школою сьогодні стоїть надзвичайно важливе завдання – здійснювати підготовку не лише фахівців з необхідним багажем корисних знань, а гармонійної, цілісної, широко і критично мислячої творчої духовно-культурної особистості, а це можливо лише за умови того, що вища школа буде «не вдосконаленим механізмом освіти», а «повноцінним інститутом культури, що здійснює підготовку не просто освічених особистостей, а повноцінно-культурних людей» [1, с. 54].

Нині спостерігається значне зростання інтересу вчених усього світу до художньої освіти та її важливої ролі в розвитку підростаючого покоління. Про це свідчить проведення всесвітніх конференцій (м. Лісабон, Португалія, 2006 р.; м. Сеул, Корея, 2010 р.), семінарів (м. Вільдбад-Кройт, Німеччина, 2011 р.), симпозіумів (м. Вінніпег, Канада, 2010 р.) і самітів (м. Гонконг, КНР, 2007 р.; м. Тайбей, Республіка Китай, 2008 р.; м. Ньюкасл, Велика Британія, 2009 р.; м. Рованіємі, Фінляндія, 2012 р.; м. Гонконг, КНР, 2012 р.; м. Мюнхен – м. Вільдбад-Кройт, Німеччина, 2013 р.), організація яких спрямована на здійснення плідного діалогу, розвиток партнерських відносин і об'єднання всіх осіб, котрі цікавляться питаннями художньої освіти, з метою ретельного дослідження можливостей доступу до неї, вивчення її якості та соціальної і культурної користі від неї.

Незважаючи на це, варто зазначити, що вченим світу нині доводиться мобілізувати зусилля на захист творчості – головного елементу художньої освіти, яка зараз перебуває в кінці списку пріоритетів ЮНЕСКО та в зв'язку з цим може бути виключена з нього. На даний момент вже зібрано більше 13000 підписів науковців на захист творчості, що є найяскравішим визнанням її значущості для художньої освіти в усьому світі. «Творчість сьогодні також важлива в освіті, як і письменність, і нам треба відповідно до неї ставитися», – зазначає К. Робінсон [3, с. 7].

Творчість має духовну основу. Вона «побуджується духовною цілісністю індивідуальності, яка гармонізує єдність розуму, почуттів, особистісної душевності та духу й одухотвореність будь-якої дії і діяльності» [6, с. 39]. Завдяки заняттям творчістю студентська молодь отримує шанс розкрити свій творчий потенціал, задовольнити власну потребу в духовно-культурній самоактуалізації. Саме творчість вносить елемент несподіванки та ініціативності у навчально-виховний процес, наповнюючи його яскравими фарбами і сильними емоціями, стимулюючи підвищення інтересу до досліджуваного матеріалу в студентів та активізуючи двосторонній позитивний емоційний відгук усіх учасників навчально-виховного процесу. Залучення студентів до різної творчої діяльності сприяє вихованню в них таких важливих якостей, як відповідальність, ініціативність, творче ставлення до дійсності, здатність до уяви, критичного мислення, прийняття нестандартних рішень. Будучи значущим елементом художньої освіти, творчість сприяє найбільш повному розкриттю здібностей кожного студента, стимулює його прагнення до подальшого самовдосконалення, активізує його потребу в осягненні нового та сприяє розвитку й утвердженню духовно-культурних цінностей особистості.

В умовах сучасної дійсності, коли світ швидко змінюється, людство все більше усвідомлює, що для стабільного і сприятливого розвитку суспільства необхідні фахівці з громадянською свідомістю, нестандартним мисленням, здатні швидко адаптуватися до нових обставин життя, активні учасники різних сфер життєдіяльності, люди творчі, інтелігентні і головне – моральні, духовні, культурні. Сучасні вчені вказують, що наявність цих якостей у молодих людей як «будівників майбутнього суспільства» є однією з необхідних умов відродження духовності, моральності і культурності в усіх сферах життя, насамперед в освіті, де актовно формується особистість майбутнього фахівця. Введення елементів творчості і приділення значної уваги духовно-культурному розвитку молоді людини в процесі здобуття нею освіти може стати міцним фундаментом різнобічного розвитку не лише професіонала, а й високоосвіченої, ширококомислячої, моральної, духовно-культурної особистості.

Перш ніж перейти до розгляду сутності поняття «художня освіченість», подано визначення поняття «освіченість». Так, у «Тлумачному словнику» Д. Ушакова освіченість визначається як «ступінь, наявність освіти, культурність» [5], а в «Тлумачному словнику» С. Ожегова – як «наявність у людини різносторонніх знань» [4]. На нашу думку, в умовах сучасності освіченість варто розглядати не лише як сукупність знань, отриманих в процесі освіти, а як сукупність певних особистісних характеристик (різнобічна обізнаність, культурність, благородство почуттів, вміння широко мислити, тонко відчувати й «бачити» прекрасне, прямувати шляхом «духовної навігації» (В. Розін), наявність рефлексивного уявлення про набуті знання, наявність власного світобачення, шанобливе ставлення до цінностей і традицій інших народів), що активізують і стимулюють бажання і потребу особи в подальшому самовдосконаленні та гармонійному розвитку.

Художня освіченість як значущий компонент духовно-культурної цінності освіти є сукупністю фізичних, розумових, емоційних і творчих здібностей, умінь і навичок, спрямованих на розвиток у студентської молоді певних якостей: культуротворчого ставлення до дійсності, плідної уяви, емоційності, духовно-культурної і духовно-моральної відповідальності, гнучкості, критичності і широти мислення, культуротворчої ініціативності, почуття самостійності, здатності до адаптації і сприйнятливості до інновацій, свободи думок і дій, що загалом характеризують молоду людину як гармонійну, різнобічно розвинену, мислячу, освічену, духовно-культурну, творчу особистість. Крім того, залучення студентів до культурної спадщини минулого, стимулювання їх активної участі у творчій діяльності, розвиток художньої освіти сприяють більш плідному засвоєнню досліджуваного матеріалу. Інакше кажучи, освіта в галузі мистецтв та освіта за допомогою мистецтв сприяє глибшому розвитку пізнавальних здібностей студентів, може, як зазначається в «Дорожній карті художньої освіти», «привести методіку і предмет вивчення до більшої відповідальності з потребами сучасного суспільства, в якому вони живуть» [3, с. 4].

Канадський вчений П. Шафер звертає увагу на значущість художньої освіти в становленні культурної особистості, зазначаючи, що вона є «необхідною основою щасливого, здорового, продуктивного життя зі всіма умовами для самореалізації особистості» [7, с. 191]. В автобіографічній статті «Основи для життя» вчений акцентує увагу на тому, що всебічна художня освіченість у візуальних, музичних, літературних мистецтвах сприяє формуванню цілісної творчої особистості, котра здатна творчо реагувати на будь-які труднощі життя. Він

зазначає, що ніщо інше в світі не приносить людині такого відчуття наповненості життя радістю і щастям, як мистецтво, особливо якщо людина відкриває йому своє серце і душу та отримує щиру насолоду від нього. Художня освіченість – це найкраща інвестиція в майбутнє. Заняття мистецтвом допомагають молоді легше знайти спільну мову з іншими людьми, пробуджують в них відчуття єдності, розвивають навички та здатності до комунікації, вчать висловлювати такі почуття й емоції, як турбота, чуттєвість, само дисциплінованість і відчуття пропорцій; спрямовують на розвиток уміння працювати в команді, підтримувати один одного. Через знайомство з різними мистецтвами молодь черпає знання про країни світу, культури та цивілізації, знайомиться з культурною спадщиною, традиціями, легендами, історією, що сприяє формуванню в них цілісного уявлення про дійсність, значно розширює їх кругозір.

Ми повністю погоджуємося з думкою П. Шафера, що мистецтво є ключем до розвитку цілісної творчої особистості, котра здатна творчо реагувати на будь-які труднощі сучасного життя, завдяки розвиненим розумовим, фізичним, емоційним та духовним здатностям знаходити нестандартний вихід зі складної ситуації. Вчений справедливо зазначає, що нині «саме творчий потенціал, а не конформізм дозволяє людям ефективно проявляти свої здатності в професії, також як і мода на нові форми поведінки та свідомості» [7, с. 189].

З метою формування у студентів художньої освіченості як компонента духовно-культурної цінності їх освіти доцільно ввести спецкурс «Освічена особистість», програма якого складається з 6 лекційних (лекція-зацікавлення «Перлини знання або цінність освіти», лекція-розстановка акцентів «Освіта і виховання в сучасному світі», лекція-дискусія «Духовність, культура, освіта, особистість», лекція-пошук «Ціннісна сутність освіти», лекція-пошук «Духовно-культурні цінності освіти») і 5 практичних (колективний диспут «Освічена людина ХХІ століття: яка вона?», поетична вітальня «У яскравім світлі знання», круглий стіл «Особистість викладача університету як провідника до світла знань», семінар-тренінг «Освіта душі через серце», колоквиум «Освіта майбутнього: якою я її собі уявляю?») занять. Програма спецкурсу має універсальний характер і може бути використана у будь-якому вузі з метою підвищення зацікавленості студентської молоді у процесі навчання та формування в неї духовно-культурних цінностей освіти, які є основою її подальшого різнобічного духовно-культурного розвитку.

Під час реалізації спецкурсу, незалежно від того, в якій діяльності студенти беруть участь, вони поступово духовно і культурно збагачуються через знайомство з прекрасним, найголовніше – через діалогічне спілкування один з одним і з викладачами у процесі виконання творчих завдань та колективної роботи. При використанні на заняттях спецкурсу «Освічена особистість» елементів художньої освіти (прослуховування приємної рефлексивної музики, перегляд художніх і документальних фільмів на моральну і культурну тематику, знайомство з творчістю відомих митців минулого і сьогодення тощо) різнобічно розвивається особистість студента. При цьому майбутні фахівці отримують не лише нові знання, а знання «відчуті, пережиті». У них поступово формується образне мислення, розширюється кругозір, розвиваються здібності до критичного оцінювання і творча уява, глибше і швидше відбувається засвоєння та розуміння досліджуваного матеріалу. Загалом через художнє сприйняття дійсності у студентів, що позитивно позначається на процесі навчання: значно підвищується інтерес і мотивація молодих людей до більш активної участі в засвоєнні навчального матеріалу. Отже, завдяки художній освіченості у студентської молоді формується усвідомлене і стійке ставлення до освіти як духовно-культурної цінності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зеленов Є. Якості інтелігентності як ядро змісту планетарного виховання / Є. Зеленов // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. праць / гол. ред. Г. П. Шевченко. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. – Вип. 5. – С. 54–64.
2. Ensure Creativity remains a UNESCO priority. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://secure.avaaz.org/en/petition/Ensure_Creativity_remains_a_UNESCO_priority/?tTqFfb
3. Road Map for Arts Education. The World Conference on Arts Education: Building Creative Capacities for the 21st Century Lisbon, 6-9 March 2006. – Р. 3–7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_RoadMap_en.pdf
4. Толковый словарь Ожегова. С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/894390#sel=14:20,14:28>

5. Толковый словарь Д. Н. Ушакова 1935–1940. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/894390>
6. Шевченко Г. П. Музично-виконавська діяльність студентської молоді: монографія / Г. П. Шевченко, І. О. Єненко. – Луганськ: Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2010. – 168 с.
7. Schafer D. Paul. Foundations for life / D. Paul Schafer // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. праць / гол. ред. Г. П. Шевченко. – Луганськ: Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2011. – Вип. 1 (42). – С. 172–193.

УДК 78:071:786.2

О. П. БУРСЬКА

ВИКОНАВСЬКЕ ПОЧУТТЯ ФОРМИ В КОНТЕКСТІ ХУДОЖНЬОГО ЦІЛОГО МУЗИЧНОГО ТВОРУ (ФЕНОМЕНОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ)

Розкривається сутність почуття виконавської цілісності музики як здатності осягнення її пластичних інтонаційних форм в часопросторі художньої реальності. Хронотопи музики розглядаються як форми входження слухової свідомості в поле художньо-звукового цілого музичної тканини. Запропонована методика фортепіанної підготовки студентів, яка зорієнтована на розвиток почуття форми музичного твору як художнього цілого і ґрунтується на ідеї глибинного взаємозв'язку, єдності художнього смислу, інтонаційної форми музики та відповідної їй піаністичної пластичності.

Ключові слова: виконавська форма музики, інтонаційна форма музики, музичний смисл, музичні хронотопи, методика фортепіанної підготовки студентів.

Е. П. БУРСЬКА

ИСПОЛНИТЕЛЬСКОЕ ЧУВСТВО ФОРМЫ В КОНТЕКСТЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ЦЕЛОГО МУЗЫКАЛЬНОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ (ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ МЕТОДИКИ ИСПОЛНИТЕЛЬСКОЙ ПОДГОТОВКИ)

Раскрывается сущность чувства исполнительской целостности музыки как способности к постижению её пластических интонационных форм во времени-пространстве художественной реальности. Рассматриваются хронотопы музыки как формы проникновения слухового сознания в поле художественно-звуковой целостности музыкального произведения. Предложена методика фортепианной подготовки студентов в контексте развития чувства формы музыкального произведения как художественного целого, которая опирается на идею глубинного синтеза интонационных форм, художественного смысла, пианистической пластичности.

Ключевые слова: исполнительская форма музыки, интонационная форма музыки, музыкальный смысл, музыкальные хронотопы, методика фортепианной подготовки студентов.

O. P. BURSKA

PERFORMING FEELING OF A FORM IN THE CONTEXT OF ARTISTIC WHOLE OF MUSIC (PHENOMENOLOGICAL FOUNDATIONS OF METHODS OF PERFORMING TRAINING)

The essence of feeling of performing integrity of music is revealed in this article. Hronos-topos of music is considered as the forms of entering of audial consciousness into the field of the artistic whole of the musical texture. The Methods for the piano training of students, which is proposed in this article, is oriented on